

Жамоатчилик кенгашлари йиғилишларида ижро тизимидаги вазифалар муҳокамаси

Тўйчи АХМЕДОВ,
сиёсий фанлар доктори, профессор.

Аннотация: Ушбу мақолада жамоатчилик кенгашлари йиғилишларида муҳокама қилинаётган ижтимоий, иқтисодий ва ҳуқуқий масалалар ёритилган. Ижро этувчи ҳокимият ҳузуридаги кенгашларнинг коллегиял орган сифатидаги ўрни ошиб бораётганлиги асослаб берилган. Бугунги кунда жамоатчилик кенгашлари давлат ва халқ ўртасидаги мулоқот учун муҳим механизмга айланмоқда. Фуқаролик жамиятини ривожлантириш ва давлат бошқарувини демократлаштиришда жамоатчилик кенгашларининг роли ошиб бораверади. Мақолада Ўзбекистондаги жамоатчилик кенгашлари бўйича тадқиқот натижалари келтирилган.

Калит сўзлар: жамоатчилик кенгаши, ижро этувчи ҳокимият, мажлис, қонун, қарор қабул қилиш, кенгаш, Япония, эксперт гуруҳлари.

Бугунги кунда ривожланган мамлакатларнинг деярли барчасида у ёки бу кўринишда давлат ва жамоат ташкилотлари шериклиги намоён бўлаётганини кўришимиз мумкин. XX аср охиригача келиб, жамоатчилик кенгашлари эркин фуқаролик жамиятининг муҳим унсурларидан бирига айланиб қолди. Шунинг учун барча ривожланган давлатлар каби Ўзбекистон Республикасида ҳам бугунги кунда фуқаролик жамияти куришда амалга оширилиши лозим бўлган долзарб масалалардан бири жамоатчилик кенгашлари фаолиятини такомиллаштиришнинг зарурлигидир. Фуқаролик жамияти институтларининг янада ривожланишига эришиш, амалга оширилаётган ислохотларнинг очиқ-ошкоралиги ва самарадорлигини таъминлашда жамоатчилик кенгашлари муҳим аҳамият касб этади.

Қарор қабул қилиш социологиясини ўрганган олимлардан бири инглиз социологи Э.Гидденс маслаҳатлашув, яъни кенгашишнинг норасмий муносабатлар билан алоқадорлигини ўрганди. Ходимлар қийинчилик туғдирган муаммоларни ечишда ўзларининг бевосита раҳбарлари билан маслаҳатлашишларидан кўра ўзлари билан бир поғонада турган бир-бирига яқин бўлган ходимлар билан маслаҳатлашиш самарали кечди. Э.Гидденс Японияни намуна қилиб кўрсатди. Йирик япон фирмаларида ҳокимият пирамидалари йўқ. Япония фирмаларида қуйи лавозимларни эгаллаб турган ишчилар билан бошлиқлар олиб борилаётган сиёсат борасида маслаҳатлашадилар ва ҳатто, энг юқори

даражадаги раҳбарлар ишчилар билан учрашиб турадилар. Японлар бу тизимни “қуйидан юқорига” тамойили бўйича қарор қабул қилиш деб атайдилар[3; 318-319, 322].

Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясини фуқаролик жамияти институтларини шакллантириш ва ривожлантириш соҳасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар ишлаб чиқилиб, ижтимоий шериклик тўғрисидаги қонунни муҳокамаси кенг жамоатчилик ва эксперт гуруҳлари томонидан ҳозирги кунда муҳокама қилинмоқда. Бу турдаги қонунларни дунё тажрибасидан келиб чиқиб, ўзимизга хос хислатларни инобатга олиб мамлакатимиз ҳаётига тўғри, оқилона татбиқ этиш мақсадга мувофиқ. Жумладан, Россия федерациясида ташкил этилгани каби Ўзбекистонда ҳам ижтимоий шерикчиликни ривожлантиришда иш берувчиларнинг касаба уюшмаларини ташкил этилиши ижтимоий шерикчиликни ривожланишида катта аҳамият касб этади.

Ижро этувчи ҳокимият ҳузуридаги маслаҳат кенгаш органлари вазирлик ва идоралар ишига бевосита аралашмаса-да, таклифлар бериб бориш ваколатига эга. Биз ўрганаётган кўмаклашувчи маслаҳат органлари йиғилишлари даврий равишда ўтказилади. Чунки жамоатчилик асосида фаолият юритадиган коллегиял органлар муайян вақтда тўпланади ёки иштирокчиларнинг розилиги билан ёзма баённома расмийлаштирилади. Нима бўлганда

ҳам, идоралараро коллегиял органлар ва жамоатчилик кенгашлари мажлисларида тегишли вазифалар муҳокамаси ўтказилади. Бундай кенгашлар ихтисослашув хусусиятига эга: ҳар бир коллегиял орган аниқ бир соҳани мувофиқлаштирувчиси ҳисобланади ёки жамоатчилик кенгаши битта вазирлик ва идоранинг фаолияти билан чекланади. Шундай экан ижро органлари ҳузуридаги кенгашларнинг бир нечаси мисолида тадқиқотни давом эттирамиз.

Энди жамоатчилик кенгашлари ҳақида мисол келтирсак. Бундай кенгаш Рақамли технологиялар вазирлигида “жамоатчилик маслаҳат Кенгаши”, деб номланади. Кенгашнинг асосий вазифаси Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фармойишлари билан белгиланган вазифалар мазмун-моҳиятини тадбиркорлик субъектларига етказиб бериш, тегишли ҳудудда яшовчи фуқароларга тадбиркорлик фаолиятини ташкил этишда лицензия масалалари бўйича маслаҳат бериш, тадбиркорлик субъектлари фаолиятида юзага келадиган муаммоли масалаларни ҳал этишда ваколат доирасида кўмаклашиш, соҳада кўрсатилаётган хизматлар сифатини оширишдан иборат[1].

Рақамли технологиялар билан боғлиқ масалаларда мазкур кенгаш ўзининг қарорлари билан тадбиркорлик субъектларига маслаҳат беради, улар фаолиятида юзага келадиган муаммоли масалаларни ҳал этишда ваколат доирасида кўмаклашади, соҳада кўрсатилаётган хизматлар сифатини оширишга хизмат қилади. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида фаолият юритаётган тадбиркорлик субъектларининг эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда уларнинг таклифларини ўрганади ва умумлаштириб, қонун ва қонуности норматив ҳужжатларига ўзгартириш ёки қўшимчалар киритиш бўйича зарур таклифларни тайёрлайди[1] ва ҳоказо. Бевосита тадбиркорлар билан муносабатларни олиб борилиши кенгаш орқали муқобил ечимларни муҳокама қилишда муҳим роль ўйнайди.

Жамоатчилик кенгашлари йиғилишларида турли лойиҳалар муҳокама қилиб борилмоқда. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигининг (ҳозирги Инновацион ривожланиш агентлиги) 2022 йил 20 сентябрдаги Жамоатчилик кенгаши йиғилишида мазкур вазирлик Ҳайъати томонидан молиялаштирилиши рад этилган 2 та лойиҳа муҳокама қилинди. “Хусусан, “Маҳаллий хом ашё асосида ёнғин хавфсизлиги жанговар кийимлари учун оловбардош композицияларни

олиш технологиясини ишлаб чиқиш” мавзусидаги бажарилиши уч йилга мўлжалланган амалий лойиҳа бўйича вазирлик Ҳайъати томонидан қабул қилинган қарор асосли деб топилиб, ўзгартирилди. Ўз навбатида, лойиҳани такомиллаштирган ҳолда вазирлик томонидан эълон қилинадиган навбатдаги танловларга топшириш мумкинлиги қайд этилди. Шунингдек, “Инновацион технологияли радиолакацион космик тасвирлардан фойдаланган ҳолда Ўзбекистондаги музликлар ва қор кўчкиларини тадқиқ қилиш” мавзусидаги бажарилиши икки йилга мўлжалланган амалий лойиҳа муҳокама қилинди. Муҳокама натижаларига кўра, лойиҳани қайта кўриб чиқиш ва молиялаштириш масаласи вазирлик Ҳайъатига чиқарилди[4].

Аввалги Иқтисодиёт ва саноат вазирлиги ҳузурида Жамоатчилик кенгашининг 2019 йил ноябрь ойидаги йиғилишида “тегишли Президент фармони билан тасдиқланган “2019-2023 йилларда Ўзбекистон Республикасида заргарлик тармоғини ривожлантириш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури”да келтирилган топшириқлар ижроси доирасида ҳукуматимизнинг “Қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан заргарлик ва бошқа буюмлар ишлаб чиқаришни лицензиялаш тартиби тўғрисида низоми” тасдиқлаш ҳамда “Заргарлик маҳсулотлари ишлаб чиқариш учун қимматбаҳо металлларни сотиш ва ҳисоб китобларни амалга ошириш тартиби тўғрисидаги низоми”ни тасдиқлаш ҳақидаги қарорларига ўзгартиришлар киритиш юзасидан ишлаб чиқилган қарор лойиҳалари муҳокамага қўйилди. Қун тартибига қўйилган масалалар бўйича муҳокамада Кенгаш аъзолари томонидан айрим фикр ва мулоҳазалар ҳамда таклифлар билдирилди. Йиғилиш якунида мазкур ҳужжатнинг мазмун-моҳиятини жамоатчиликка етказиш борасида аниқ вазифалар белгилаб олинди” [5]. Ёки Иқтисодиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгашининг 2022 йил 10 февралдаги йиғилишда кенгаш таркибини келишиш ҳамда вазирлик томонидан ишлаб чиқирилиши кутилаётган норматив-ҳуқуқий ва идоравий ҳужжатларни муҳокама қилиш бўйича 2022 йил II чорагига мўлжалланган тадбирлар режасини тасдиқлаш масаласи муҳокама қилинган[5].

Жамоатчилик кенгашларини ташкил этиш борасида алоҳида тартиб Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгашига тааллуқли. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 апрелдаги ПФ-49-сон фармони билан мазкур Жамоатчилик кенгашининг низоми тасдиқланган. Жамоатчилик кенгашига юклатилган вазифалар

сифатида “фуқаролар, жамоат ташкилотлари ва фуқаролик жамияти бошқа институтларининг мудофаа соҳасида олиб борилаётган давлат сиёсатида оид ташаббус ва муурожаатларини ўрганиб чиқади, тегишли давлат органларига уларни ҳаётга татбиқ этишга доир таклифлар киритади; Мудофаа вазирлиги (ҳарбий округ, ҳарбий қисмлар (муассасалар) қўмондонликлари) нинг фуқаролар, жамоат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари билан ҳамкорлик қилиш, ўз фаолияти ҳақида жамоатчиликни хабардор қилиб бориш шакллари ва усулларини таҳлил қилади ҳамда уларни такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқади; мудофаа ва ҳарбий қурилиш соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг атрофлича ўрганиб чиқишини ташкиллаштиради” ва ҳоказоларни келтириш мумкин[2].

Мазкур жамоатчилик кенгашининг айрим йиғилишлари Мудофаа вазирлиги расмий веб-сайтида ёритиб борилмоқда. Масалан, 2023 йил 18 апрель куни ўтказилган йиғилишда “Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгаши фаолияти самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-49-сон фармони асосида тайинланган Жамоатчилик кенгашининг янги таркибини таништириш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 апрелдаги Ф-49-сон фармони мувофиқ Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгаши ва унинг ҳудудий бўлинмаларининг асосий вазифалари, Жамоатчилик кенгаши комиссиялари таркибини тасдиқлаш, Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги ҳузуридаги Жамоатчилик кенгашининг истиқболдаги

вазифалари бўйича 2023 йил давомида белгиланган вазифалар асосидаги фаолият иш режасини тасдиқлаш” масалалари муҳокама қилинган[6].

Италиялик олим Ф. де Андреснинг фикрича, жамоа аъзоларининг бир-бири билан қандай муносабатда бўлиши қарор қабул қилиш учун муҳит яратади. Муҳитларни ўрганаётганда, асосий эътибор жамоа қарорга эришиш учун қўллаши мумкин бўлган қадамларга ҳам, қарорга келиш учун турли хил позициялар қандай бирлаштирилишига ҳам қаратилади. Жамоа аъзоларининг бир-бирини қандай тинглаши, бир-бирига савол бериши ҳамда ўз позицияларини қандай тақдим этиши ҳисобга олинади. Тадқиқот натижаларига кўра гуруҳнинг қарор қабул қилиш жараёнидаги натижаси ўртача самарадорликдан юқори[7].

Шундай қилиб, ижро этувчи ҳокимият ҳузуридаги жамоатчилик кенгашларининг муҳокама йўналишлари айнан мазкур кенгаш бўйича тасдиқланган намунавий низом асосида ташкил этилади. Аммо ижро этувчи ҳокимият фаолияти билан боғлиқ вазифаларнинг ўзига хос томонлари борлиги аниқ. Соғлиқни сақлаш вазирлиги ҳузуридаги жамоатчилик кенгаши мазкур тизимдаги муаммоларнинг муҳокамасини амалга оширади. Табиийки, бундай кенгаш аъзолари соҳага яқин бўлган ташкилотлардан ва бевосита соғлом турмуш-тарзи бўйича ташкил этилган ёки фуқаролар соғлиқни сақлаш соҳасида кўп муурожаат қиладиган нодавлат нотижорат ташкилотлар вакиллари билан шакллантирилади. Жамоатчилик кенгаши таркиби унинг муҳокамалари сифатини ва самарадорлигини белгилаб беради.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. “O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi jamoatchilik maslahat Kengashi to'g'risida nizom”, 09.12.2016 // https://mitc.uz/uz/pages/council_orders
2. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashi to'g'risida Nizom (O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.04.2023-y. PF-49-son Farmoniga 1-ilova) / buxgalter.uz
3. Гидденс Э. Социология. –Т.: Шарқ, 2002. –Б. 862.
4. Лойиҳа жамоатчилик кенгашида муҳокама қилинди // xs.uz/uzkr/post/moliyalashtirilishi-rad-etilgan-2-ta-lojiha-zhamoatchilik-kengashida-muhokama-qilindi
5. Muhim qarorlar – jamoatchilik muhokamasida // www.mineconomy.gov.uz/uz/info/2935
6. 2023-yil 18-aprel kuni O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashining yig'ilishi va kun tartibidagi masalalar // www.mudofaa.uz/14856/
7. Federico de Andreis. A Theoretical Approach to the Effective Decision-Making Process// <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=100896>

Аннотация: В статье анализируются социальные, экономические и правовые вопросы, обсуждаемые на собраниях общественных советов, а также возрастающее значение консультативных советов как коллегиального органа исполнительной власти. Сегодня общественные советы становятся важным инструментом коммуникации между властью и обществом. Роль общественных советов возрастает в консолидации гражданского общества и демократизации государственного управления. В данной статье приведены результаты исследования общественных советов в Узбекистане.

Ключевые слова: общественные советы, консультативные советы, исполнительная власть, собрание, закон, принятие решений, совет, Япония, экспертные группы.

Abstract: In this article social, economic and legal matters that are discussed in the assembly of public councils and the growing importance of advisory councils as a collegial body under executive branch of the government were analyzed. Today public councils are becoming an important instrument of communication between the government and the public. the role of public councils will increase in consolidating civil society and democratising public administration. In this article the results of the research on public councils in Uzbekistan are announced.

Key words: Public councils, advisory councils, executive branch, assembly, law, decision-making, council, Japan, expert boards.